

NOTAT

Oversigt over projekter, som har modtaget en bevilling fra Den fælles regionale pulje til forskning i forebyggelse 2019

Regionerne har etableret en fælles regional pulje til forskning i forebyggelse, som er nedsat i forbindelse med udspillet ”SUDNEHD FOR LIVET – forebyggelse er en nødvendig investering”. Regionerne har en generel forskningsforpligtelse og en specifik rådgivningsforpligtelse inden for forebyggelse. Puljen skal bidrage til, at en koordineret forbyggelsesindsats går hånd i hånd med den nyeste viden om, hvad der virker. Puljen er på i alt 27,5 million kroner, som uddeles fra 2019 til 2021.

I dette papir gennemgås de projekter, som arbejds- og styregruppen har valgt at tildele økonomisk støtte fra Den fælles regionale pulje til forskning i forebyggelse i år 2019. I 2019 blev der både uddelt midler fra år 2018 og 2019, hvorfor puljen var på i alt 13.705.000 kr.

Gennemgangen er baseret på en kort populær beskrivelse, som ansøgerne har udarbejdet i forbindelse med deres ansøgning til Den fælles regionale pulje til forskning i forebyggelse. Rækkefølgen på ansøgningerne er vilkårlig.

Vores Sunde hverdag

Hovedansøger: Vickie Hayes Kyed, Region Nordjylland

Bevilling: 3.071.957 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Den Nationale Sundhedsprofil 2017 viser, at danskernes sundhed bevæger sig i en retning med uhensigtsmæssig sundhedsadfærd og med stigende forekomst af kronisk sygdom. Der er behov for at gå nye veje i bestræbelserne på at forbedre folkesundheden i Danmark.

Vores Sunde Hverdag er et nyt og innovativt partnerskabsprojekt mellem fire kommuner, to regioner og tre forskningsinstitutioner. Sammen med borgere, erhvervslivet (f.eks. COOP Danmark), offentlige, private og frivillige aktører

30-10-2019

EMN-2019-00852

1316488

Mathilde Amalie Buchwald

Jessen

(DGI, Sund By Netværket, Kræftens Bekæmpelse og Hjerteforeningen) skal projektet udvikle og afprøve en ny og bæredygtig model for det sundhedsfremmende og forebyggende arbejde i Danmark.

Vores Sunde Hverdag arbejder for, at alle borgere uanset køn, alder og social status sikres gode muligheder for at leve et godt, sundt og langt liv.

Formålet er: I fire udvalgte danske kommuner at udvikle og afprøve en bæredygtig model for arbejdet med forebyggelse og sundhedsfremme. Målet er at skabe positive og målbare forandringer i borgernes sundhed og trivsel, og at kommunerne får et nyt arbejdsredskab, der ved borgerinddragelse og samarbejde på tværs sikrer, at der genereres mest mulig sundhed og trivsel for de tilgængelige ressourcer.

Projektets delmål er at

- udvikle nye og bæredygtige indsatser på tværs af kommunens forvaltninger og sammen med relevante lokale samarbejdspartnere.
- facilitere prioritering, udvikling, implementering og forankring af koordinerede forebyggelses- og sundhedsfremmende indsatser i kommunen.
- evaluere kommunens indsatser systematisk (videnskabeligt).

Projektets hypotese er, at en systematisk kommunalt forankret tilgang til involvering og samskabelse med borgere og professionelle aktører i den offentlige sektor, den private sektor og civilsamfundet vil sikre bæredygtig forbedring af borgerens sundhed og trivsel.

Modellen indeholder 1) et kommunalt niveau og 2) et lokalsamfundsniveau. Modellen tilstræber at bygge bro mellem disse to niveauer, således at der skabes en fælles platform til at udvikle nye, koordinerede og evidensbaserede indsatser på tværs af kommunen og kommunens mange aktører.

Den færdige model skal være dynamisk, så den fremadrettet kan tilpasses de skiftende forhold i andre kommuner. Den skal kunne danne grundlag for prioritering af sundhedsfremmende og forebyggende tiltag, men ligeledes være et redskab til at sikre kommunerne den bedste udnyttelse af de økonomiske ressourcer samt mest mulig sundhed for borgerne.

Modellen udvikles og evalueres i fire danske test-kommuner; to jyske (Hjørring og Frederikshavn) og to sjællandske (Rødovre og Høje-Taastrup). Baseret på de seneste sundhedsprofildata og dialogmøder med samtlige kommunale forvaltningschefer, udvælger kommunen, hvilke temaer og geografiske indsatsområder, de vil arbejde med. Derefter inddrages borgere, NGO'er og andre relevante lokale, kommunale og nationale interessenter i partnerskaber, som udvikler indsatser i samarbejde med og bistået af forskere. Strukturelle indsatser der gavner mange, suppleres med mere intensive indsatser i udvalgte boligområder eller målrettet bestemte grupper af borgere med særlige behov.

Projektet har tre faser. I fase 1 udvikles og testes nye metoder til at facilitere samarbejde, sikre sammenhængskraft og prioritere og gennemføre koordinerede indsatser i de to kommuner med tidlig opstart. I fase 2 overføres og tilpas-

ses metoder udviklet i fase 1 til de to kommuner med sen opstart. I fase 3 sammenfattes viden fra de to tidligere faser, og forebyggelsesmodellen færdigudvikles til nationalt brug.

Fase 1 af Vores Sunde Hverdag startede i Rødovre Kommune i efteråret 2018 og i Hjørring Kommune i foråret 2019. Rødovre Kommune har valgt tematikkerne: fysisk aktivitet/bevægelse i hverdagen, mental sundhed/fællesskaber/ensomhed og rygning samt målgrupperne børn og unge, kvinder og sårbare borgere. Desuden er bydelen Islev valgt som geografisk lokalsamfundsområde. Høje-Taastrup og Frederikshavn Kommune starter 1-2 år senere (fase 2). Nærværende ansøgning vedrører gennemførelse af fase 2.

Den overordnede effekt af projektet vurderes ved brug af sundhedsprofil- og registerdata. Til evalueringen anvendes disse før- og efter målinger i hver af de fire kommuner, og ændringerne i de enkelte kommuner sammenlignes med regionsgennemsnittet (for hhv. Region Nordjylland og Region Hovedstaden). I de fire projektkommuner er stikprøven fordoblet (ca. 5000 borgere mod 2500 i de øvrige kommuner) for at sikre bedre repræsentativitet og dermed bedre mulighed for at vurdere den overordnede effekt af projektet på borgernes livsstil, sundhedsvaner, helbred og trivsel.

Ved projektets afslutning færdigudvikles modellen for optimeret forebyggelse og sundhed i test-kommunerne. Samtidig udvikles en generisk model, som kan anvendes i alle landets kommuner. Region Nordjylland og Region Hovedstaden er en direkte kanal til opskalering af modellen til de øvrige kommuner i disse regioner.

Sund vægtudvikling hos skolebørn - forundersøgelse og anbefalinger til organisering og implementering af skolebaserede indsatser

Hovedansøger: Arne Gårn, Region Syddanmark

Bevilling: 1.435.192 kr.

Kort projektbeskrivelse:

BAGGRUND: Op mod hvert ottende barn i Danmark er allerede ved skolestart enten overvægtigt eller svært overvægtigt. Gennem skolelivet bliver endnu flere overvægtige, og ca. 18 % af de unge forlader skolen som overvægtige. Overvægt i barneårene kan have store konsekvenser både gennem barndommen, op gennem ungdomslivet og ind i voksenlivet med en forøget risiko for en lang række sygdomme såsom type 2 diabetes og forhøjet blodtryk. Mest indgribende for overvægtige børn er dog oftest de trivselsproblemer og psykosociale udfordringer, som de i højere grad oplever sammenlignet med normalvægtige børn. Overvægtige børn er i øget risiko for at bibeholde overvægt ind i voksenalderen, mens børn, som normaliserer vægten inden voksenalderen, ofte forbliver normalvægtige som voksne. Der er derfor brug for effektive indsatser, der kan fremme en sund vægtudvikling hos skolebørn.

Multikomponente, skolebaserede tiltag, der kombinerer undervisning, strukturelle tiltag og forældreinvolvering er mest effektive til at fremme bevægelse og

sunde kostvaner hos børn. Forskningen viser imidlertid, at mange skolebaserede indsatser kun implementeres i ringe grad, ofte stopper så snart forskningsprojektet afsluttes og sjældent udbredes til andre skoler. Samtidig lever kun få skoler op til Undervisningsministeriets kompetencemål for det obligatoriske emne Sundhed, Seksualitet og Familieforhold (SSF), og skoleelever ved for lidt om egen og andres sundhed.

Hvis indsatser ikke implementeres korrekt, har de ingen eller kun lille effekt, og der er brug for at udvikle indsatser, der er gangbare og vedvarende i kommunerne. Danske kommuners implementeringskapacitet - dvs. forvaltningers og skolars muligheder for succesfuldt at indarbejde forebyggelsestiltag målrettet overvægt blandt skolebørn i praksis - er ikke systematisk kortlagt. Implementeringskapacitet kan have stor betydning for succesfuld implementering og dermed muligheden for at opnå effekt af indsatser.

FORMÅL: Projektets overordnede formål er at gennemføre en systematisk, forskningsbaseret kortlægning af kommunernes muligheder og barrierer for at implementere skolebaserede indsatser målrettet sund vægtudvikling blandt skolebørn. Kortlægningen vil udmunde i en række anbefalinger for, hvordan man bedst organiserer og tilrettelægger fremtidige kommunale forebyggelsesindsatser, så indsatserne er gennemførlige for kommunerne og kan indgå som en naturlig og fortløbende del af den kommunale praksis.

Projektet har tre delformål:

1: At kortlægge og vurdere forvaltningers og skolars implementeringskapacitet til at igangsætte multikomponente skolebaserede forebyggelsesindsatser målrettet overvægt herunder at afdække barrierer og fremmere for implementering af henholdsvis undervisningsforløb, strukturelle tiltag og forældreinvolverende initiativer.

2: At afdække forældres erfaringer med samt ønsker til forældreinvolvering i skolebaserede indsatser herunder at belyse hvordan forældre bedst støttes i at etablere og fremme sunde spise-, motions- og søvnvaner hos deres børn i skolealderen.

3: At undersøge motiver og barrierer for overvægtsrelateret adfærd – herunder spise-, motions- og søvnvaner – blandt skolebørn i indskoling, mellemtrin og udskoling med henblik på at kvalificere undervisningsforløb i SSF målrettet forskellige alderstrin.

METODER: Kortlægningen inddrager skoler og relevante forvaltninger i Region Syddanmarks kommuner og omfatter litteraturstudier, spørgeskemaundersøgelser, kvalitative interviews og workshops. Projektperiode: oktober 2019 til december 2020.

HVILKEN NY VIDEN BIDRAGER PROJEKTET MED? På baggrund af projektets resultater udarbejdes en række anbefalinger, der bl.a. vil svare på følgende spørgsmål: Hvilke strukturelle tiltag målrettet kost og fysisk aktivitet vil med størst sandsynlighed blive gennemført på skolerne, og hvordan kan kommunalforvaltningerne understøtte denne proces? Hvordan kan man justere på tidligere succesfulde indsatser, så de bliver brugt endnu mere i praksis? Hvilke tiltag

kan understøtte, at SSF-undervisning gennemføres, så kompetencemålene for emnet opfyldes? Hvilke indsatser appellerer mest til forældredeltagelse?

Anbefalingerne vil danne grundlag for et større forskningsprojekt, der på sigt skal udvikle, afprøve og evaluere en multifacetteret indsats, som fremmer en sund vægtudvikling ved at få børn til at bevæge sig mere, spise sundere og sove godt. Denne indsats vil kombinere en universel skolebaseret indsats (primær forebyggelse) bestående af undervisning, strukturelle tiltag og forældreinvolvering med tidlig opsporing og tilbud til overvægtige/svært overvægtige børn (sekundær forebyggelse). Den universelle indsats vil blive udviklet på baggrund af den bedst tilgængelige evidens herunder en række succesfulde danske skolebaserede indsatser. Udviklingen af den målrettede indsats afventer Sundhedsstyrelsens anbefalinger for tilbud til overvægtige/svært overvægtige børn, der forventes lanceret i 2019.

Region Syddanmark vil modtage en opgørelse af implementeringskapacitet for alle deltagende kommuner. Den vil udpege, hvilke dimensioner af implementeringskapacitet, der kan styrkes i hver enkelt kommune for at fremme implementering af skolebaseret overvægtsforebyggelse.

Forebyggelse af diabetes hos kvinder med tidligere gestationel diabetes

Hovedansøger: Claus Vinther Nielsen, Region Midtjylland

Bevilling: 304.191 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Antallet af kvinder, der udvikler graviditetsdiabetes, er stigende, både på verdensplan og i Danmark. Det skyldes den demografiske udvikling, øget body mass index hos gravide og nye diagnosekriterier. Der er sociale forskelle i hvem der får graviditetsdiabetes. Kvinder med graviditetsdiabetes har stor risiko for at udvikle type 2 diabetes senere i livet. Cirka halvdelen af kvinderne udvikler type 2 diabetes indenfor 5-10 år efter fødslen, og de har syv gange højere risiko end kvinder uden graviditetsdiabetes. Også deres børn har øget risiko for at udvikle diabetes.

Forebyggelse af type 2 diabetes er vigtigt for både kvinderne, deres børn, familier og samfundet. Studier har vist, at forebyggelsesindsatser for kvinder med graviditetsdiabetes kan hindre eller udsætte type 2 diabetes, andre forstyrrelser i stofskiftet og hjertekar sygdom. Forebyggelsen skal fokusere på ændring af kost- og motionsvaner som væsentlige faktorer.

Det er imidlertid svært både at ændre livsstil og at fastholde disse ændringer, såsom kost- og motionsvaner. I Vestklyngens kommuner (Herning, Holstebro, Ikast-Brande, Lemvig, Ringkøbing-Skjern og Struer) eksisterer der ikke efterfødselstilbud til kvinder med graviditetsdiabetes. Under graviditeten kontrolleres kvinderne på Regionshospitalet Herning, men efter fødslen afsluttes kvinder, der har haft graviditetsdiabetes til almen praksis, hvor der ofte er mindre støtte

og opfølgning, udover anbefalinger om sund livsstil. Der mangler viden om indholdet af indsatser og om, hvordan de bedst organiseres på tværs af sundhedsvæsen og kommune.

Tværasektoriel koordinering er en udfordring for alle aktører i sundhedsvæsenet. Samarbejdet mellem kommuner, almen praksis og hospitaler er blevet vigtigere, efter flere opgaver er flyttet fra hospitalerne. Der er opmærksomhed på de gevinster, der ligger i forebyggende indsatser, herunder den patientrettede indsats mod udvikling af sygdom samt komplikationer. En indsats for kvinder med graviditetsdiabetes kan være kompleks og omfatte en række forskellige aktiviteter spredt over mange aktører og med gennemførelse over længere tid. Det involverer ofte også familie og netværk.

Formålet med dette projekt er i et litteraturstudie at undersøge og sammenfatte bedste viden for en optimal forebyggelsesstrategi af type 2 diabetes hos kvinder med graviditetsdiabetes. Desuden vil kvinder med tidligere graviditetsdiabetes (heraf nogle med type 2 diabetes) blive interviewet om deres erfaringer, behov samt motivation for et tilbud om forebyggelse. Resultaterne skal anvendes til at udvikle et efterfødselstilbud i form af en forebyggelsesindsats for kvinder med tidligere graviditetsdiabetes. Tilbuddet skal tilrettelægges i et tværasektorielt samarbejde i Vestklyngen mellem Regionshospitalet Herning, de seks tilhørende kommuner og praksiskonsulenter.

Forskningsprojektet består af:

1. Et systematisk litteraturstudie af effekt, indhold og organisering af tværasektorielle og tværfaglige indsatser rettet mod forebyggelse af type 2 diabetes hos kvinder med tidligere graviditetsdiabetes. Litteraturstudiet gennemføres ifølge retningslinjer fra Joanna Briggs Institute. Alle typer af systematiske reviews af kvantitative og kvalitative studier vil kunne indgå i syntesen af resultater. Søgestrategien udformes specifikt i forhold til forskningsspørgsmålene og der anvendes en tre-faset søgeproces. Litteratursøgningen gennemføres i seks databaser.

2. En kvalitativ undersøgelse af erfaringer og perspektiver på forebyggelse af type 2 diabetes hos kvinder, der har været diagnosticeret med graviditetsdiabetes. Denne del af projektet gennemføres ved i alt seks fokusgruppeinterview. Kvinder interviewes på forskellige tidspunkter i forhold til graviditetsdiabetes: kvinder som har graviditetsdiabetes, kvinder som for nylig har født, og kvinder som fem år efter graviditetsdiabetes enten har udviklet diabetes eller uden diabetes.

De to studier vil bidrage med ny viden, som kan inspirere til udformning af forebyggelsesindsatser, og som i væsentlig grad baseres på kvindernes egne oplevelser og behov. Videre på hvordan fagprofessionelle bidrager til introduktion, gennemførelse og fastholdelse af indsatser samt om tværasektoriel koordinering.

Forskningsprojektet gennemføres i løbet af 2019 og resultater formidles i to videnskabelige artikler samt i en rapport til sundhedsprofessionelle.

Forskningsprojektet er iværksat af Hospitalsenheden Vest, Region Midtjylland og gennemføres i et samarbejde mellem: DEFACTUM - Social & Sundhed og Arbejdsmarked, Region Midtjylland; Institut for Folkesundhed, Aarhus Universitet; Vestklyngens kommuner; almen praksis samt Steno Diabetes Center Aarhus. Professor Claus Vinther Nielsen, Hospitalsenheden Vest, Region Midtjylland er projektansvarlig.

Young eHealth and GP Assisted programme for unspecific SYmptoms (Yo-eASY): Udvikling af et selvhjælpsprogram til unge med uspecifikke fysiske symptomer i almen praksis.

Hovedansøger: Charlotte Ulrikka Rask, Region Midtjylland

Bevilling: 2.000.000 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Gennem de sidste årtier er der sket en markant stigning blandt unge, der rapporterer stress, dårligt selvvurderet helbred og tilbagevendende uspecifikke fysiske symptomer. Det er symptomer som hovedpine, mavesmerter og træthed, der ikke kan kobles til en velkendt sygdomsdiagnose. Sådanne symptomer kaldes ofte for funktionelle og karakteriseres typisk ved at være generende og ved at påvirke de unges dagligdag med f.eks. øget skolefravær, mindsket socialt samvær med kammerater og færre fritidsaktiviteter. Samtidig ses et øget forbrug af forskellige sundhedsydelser. Forskning viser, at problemer med uspecifikke fysiske symptomer kan forsætte ind i voksenlivet med konsekvenser for den unges mulighed for at gennemføre en uddannelse og for at få tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er derfor bekymrende, at der parallelt med ovennævnte tendenser er set en betydelig stigning af unge, som indlægges i det specialiserede hospitalsregi med nervøse og stress-relaterede tilstande, herunder funktionelle lidelser.

Der er med de ovennævnte tendenser stærkt brug for nye behandlingstilbud i det danske sundhedsvæsen. Dette gælder særligt for almen praksis, hvor de unge typisk henvender sig første gang med deres symptomer. Undersøgelser har således vist, at uspecifikke fysiske symptomer fylder i op til 17 % af konsultationer med unge i almen praksis.

Det danske sundhedsvæsen er i gang med en digital transformation, hvor anvendelsen af blandt andet internettet og apps i mødet mellem patient og sundhedsprofessionelle er markant stigende. Unge bruger i særlig grad teknologi som en naturlig del af deres hverdag. Derfor er det oplagt at inddrage internetbaserede løsninger i udviklingen af nye behandlingstilbud til denne aldersgruppe. I de senere år er der da også udviklet gode og lettilgængelige internetbaserede selvhjælpsinterventioner, som f.eks. Mindhjelper.dk, til unge, der reagerer på mistro og stress med psykiske symptomer som angst, tristhed og spiseproblemer. Men disse interventioner er typisk ikke organiseret som en del af sundhedsvæsenet og er derfor ikke egnet til de unge, der plages af uspecifikke fysiske symptomer, og hvor der er en særlig risiko for medikalisering og

sygelliggørelse af symptomerne med gentagne undersøgelser i det somatiske sundhedsvæsen. En målrettet tidlig indsats, som bliver indlejret i den primære sundhedssektor, vil derfor have et stort potentiale i form af at øge de unges livskvalitet og funktionsniveau og sænke unødige brug af sundhedsydelser og andre afledte samfundsmæssige omkostninger.

Med dette projekt vil vi udvikle et internetbaseret selvhjælpsprogram, Yo-eASY (Young eHealth and GP Assisted programme for unspecific SYmptoms), til forebyggelse af kroniske forløb og alvorlige følgevirkninger hos 15-20 årige unge, der henvender sig til deres egen læge med tilbagevendende uspecifikke fysiske symptomer. Målet er at øge de unges livskvalitet og reducere forbruget af sundhedsydelser og dermed sænke presset på almen praksis ved at tilbyde hjælp til selvhjælp i samarbejde med den praktiserende læge. Grundet målgruppens præsentation af fysiske symptomer lægges der vægt på, at programmet bliver læge-initieret og -støttet, hvorfor vi også vil udvikle et tilhørende lægekursus i brugen af programmet.

Projektets udformning vil læne sig op af et igangværende stort forskningsprojekt, eASY, som er støttet af Innovationsfonden. eASY projektet omhandler udvikling og afprøvning af et læge-assisteret internetbaseret selvhjælpsprogram til voksne med vedvarende fysiske symptomer i almen praksis (www.mine-symptomer.dk). Samtidig vurderes det nødvendigt med en fuldstændig nyudvikling af et program målrettet unge med uspecifikke fysiske symptomer, da de adskiller sig fra voksne patienter på en række væsentlige punkter, herunder ved en anderledes aldersbetinget symptompræsentation, et større behov for pårørendeinddragelse i behandlingen og andre forudsætninger, ønsker og behov i relation til brug af digitale løsninger.

Studier har vist, at brugerinvolvering er særdeles vigtig, når der skal udvikles og implementeres nye og bæredygtige løsninger i sundhedsvæsenet. Derfor vil vi anvende Participatory Design (PD) til at designe, udvikle og evaluere Yo-eASY. Det betyder, at programmet baseres på den nyeste forskningsbaserede viden og samtidig udvikles i et tæt samarbejde med brugerne, dvs. de unge, deres pårørende, praktiserende læger, og andre relevante interessenter. Der vil være tre projektfaser, hvor der anvendes kvalitative metoder som feltstudier, individuelle interviews, fokusgrupper og kreative workshops til dataindsamling, med efterfølgende brug af kvantitative metoder, såsom spørgeskemaanalyser, som led i en pilotevaluering af brugervenlighed og forventet effekt af det nyudviklede program. Resultaterne planlægges at skulle indgå i et stort fremtidigt effektstudie før videre implementering i klinisk praksis.

Overlappet mellem de involverede forskere i eASY og Yo-eASY projekterne muliggør synergi og fremmer den videre implementering og udbredelse af Yo-eASY, da det grundlæggende organisatoriske arbejde allerede vil være grundlagt via eASY projektet. Perspektiverne ved projektet i forhold til at kunne forebygge et vigtigt og stigende sundhedsproblem blandt unge er således meget lovende.

Tidlig opsporing af rusmiddelbrug blandt gravide

Hovedansøger: Pernille Ravn, Region Syddanmark

Bevilling: 367.676 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Brug af rusmidler inklusive tobak, alkohol og afhængighedsskabende medicin i graviditeten kan forårsage graviditetskomplikationer og varige skader på foster såvel som mor. Rusmiddelbrug blandt gravide udgør desuden en risikoadfærd forbundet med dårlige sociale vilkår, komorbiditet og mangelfuld kontakt med sundhedsvæsenet. Det er veldokumenteret, at tidlig diagnostik og intervention over for disse problemstillinger forebygger mange følgevirkninger for den gravide og barnet.

De danske familieambulatorier løfter indsatsen over de disse gravide kvinder og deres børn for at forebygge skade og eventuel videre fejludvikling og omsorgssvigt. Familieambulatorierne ligger i regi af de obstetriske afdelinger og varetager behandling og støtte af gravide rusmiddelbrugere og følger barnet i tæt samarbejde med den primære social- og sundhedssektor. Det er en stor udfordring for svangreomsorgen at identificere kvinder med forbrug af rusmidler, der er skadelige for det ufødte barn, så tidligt i graviditeten som muligt, så den rette indsats kan iværksættes.

WHO fraråder rusmiddelbrug under graviditeten, og Sundhedsstyrelsen anbefaler også nul-forbrug af alkohol i graviditeten. Amerikanske data indikerer, at der blandt gravide kvinder er 8,5% med et alkoholforbrug og 5,9 % med et illegalt stofforbrug. Tallene er endnu højere for de unge, op mod 18,3%. I Region Syddanmark udførte man i Danmark den første danske urinscreening for rusmidler blandt 608 gravide. Her var 3,6 % af urinprøverne positive for rusmidler, bekræftet ved laboratoriumsanalyser. Der testedes kun for få rusmidler, og testen havde begrænsninger, hvorfor den reelle andel af gravide med rusmiddelforbrug antages at være højere.

Screeningen, der betragtes som pilotprojekt for nærværende studie, afslørede et behov for at afdække omfanget af danske gravide, der har et rusmiddelbrug i den tidlige graviditet, for at kunne vejlede og understøtte i retning af ophør. Vi vil derfor gentage screeningen landsdækkende og anonymt blandt 3000 gravide kvinder, som møder til rutineultralydsscanning, med en ny valid test, som identificerer flere relevante rusmidler inklusive afhængighedsskabende medicin, alkohol og tobak i længere perioder efter indtag og med relevante detektionsgrænser. Der skal screenes på regionernes respektive ultralydssteder.

En forudsætning for screeningen var udvikling af en sådan test bestående af urinstix og opsætning af analyser på laboratorium. Urinstixene er komponeret efter råd fra ansatte på landets familieambulatorier, læger på misbrugscentre og firmaet Ferle A/S (som er Nordens førende forhandler af produkter til narkotikatestning, og som leverer stixene). Analyserne er til formålet opsat ved Af-

deling for Klinisk Biokemi og Farmakologi, Odense Universitetshospital. Nuværende testmetoder lever ikke op til tidssvarende international standard, og der er ingen tradition for systematisk brug af hverken stix eller laboratoriumsanalyser. Særligt detektion af alkohol i urinen har vist sig behæftet med begrænsninger, da alkohol omsættes hurtigt. Dette har vi omgået ved som noget nyt at teste for en metabolit af alkohol i urinen. Vi er allerede i gang med første delstudium i dette projekt, hvor vi tester urinstixens evne til at detektere alkoholmetabolitten i forhold til mængden af indtaget alkohol samt tidsperiode fra alkoholindtag. Indledende undersøgelser er lovende og indikerer detektion af ned til to genstande alkohol 60 timer efter indtag.

Projektet omfatter også et tredje delstudium, som tilsvarende den landsdækkende screening, men i mindre format blandt 200 gravide, som allerede er tilknyttede et familieambulatorium. I familieambulatorierne antages gensidig tillid og sandt selvrapporert rusmiddelbrug. Antagelsen er aldrig testet, men med den nye test vil vi også screene disse gravide med en langt højere prævalens af rusmiddelbrug.

Tre delstudier:

1. Valideringsstudie af alkoholkomponenten i en nyudviklet urinstix ift. dosis og tidsperiode fra alkoholindtag (februar -juli 2019).
2. Landsdækkende, anonym urinscreening, som undersøger hyppigheden af rusmiddelbrug (november 2019 – maj 2020).
3. Mindre screening, som validerer det nye set-up af urinstix og konfirmationsanalyser ved at undersøge overensstemmelsen mellem selvrapportering og urintest i en gruppe af gravide tilknyttet familieambulatorierne (juni–januar 2021).

Projektet foregår således i alle danske regioner på tværs af sygehuse og familieambulatorier og bidrager til at producere viden, som kan anvendes til forebyggelse tværfagligt og tværsektorielt. Projektet danner grundlag for fremadrettede strategier i den generelle svangreomsorg, da det muliggør 1) en langt bedre diagnostik af rusmiddelbrug, 2) en mere effektiv og hensigtsmæssig visitation til familieambulatorierne (bedst mulige patientforløb mellem almen praksis, sygehus og familieambulatorium), 3) tidligere intervention over for den gravide, 4) forebyggelse/minimering af skade på det ufødte barn og den gravide samt 5) understøttelse af en national monitorering af rusmiddelbrug blandt gravide kvinder. Implementering af den nye testmetode kan således have reelle sundhedsmæssige og sociale konsekvenser for alle danske gravide kvinder.

Langtidsopfølgning af øget idrætsundervisning i folkeskolen med henblik på at undersøge risiko for livsstilssygdomme blandt unge voksne

Hovedansøger: Bo Abrahamsen, Region Syddanmark

Bevilling: 670.000 kr.

Kort projektbeskrivelse:

I den vestlige verden har en stadig mere fysisk inaktiv livsstil medført, at borgere i højere grad rammes af livstilsbetingede sygdomme. Allerede i barndommen kan konsekvenserne ses, idet der er en øget forekomst af overvægt, fedme og sukkersyge. Eksempelvis er mere end 10% af skolebørn overvægtige på verdensplan, og over de seneste 10 år er blodtryks- og insulinniveauer steget betragteligt blandt børn og unge. På samme måde, er også knoglesundheden udfordret af mindre fysisk aktivitet, og den stærkt stigende forekomst af overvægt og sukkersyge hos danske børn. Sub-optimal udvikling af knoglerne i barne- og ungdomsårene har vist sig at være en af de væsentligste årsager til knogleskørhed. I dagens Danmark har ca. 350.000 borgere knogleskørhed og i takt med, at befolkningen lever længere, forventes det, at andelen med knogleskørhed vil stige indenfor den nærmeste fremtid.

Behandling af livsstilssygdomme er ressourcekrævende, både for det enkelte individ og i et samfundsmæssigt perspektiv, særligt i forhold til funktionsnedsættelse og tabte gode leveår. Det er derfor relevant at kunne afprøve forebyggende indsatser, der kan sikre, at størstedelen af danske børn og unge får bevægelse nok i hverdagen, uanset etnisk og socioøkonomisk baggrund og uden at stigmatisere de børn, der er i høj-risiko.

Svendborg projektet blev indledt, da man tilbage i 2008, valgte at tredoble antallet af idrætstimer på udvalgte folkeskoler. Ved projektets start blev omkring 1400 børn i alderen 6-10 år inkluderet og siden da er børnene blevet fulgt op til tre gange i løbet af skoletiden. En fjerde dataindsamling planlægges nu med det formål at opnå opfølgingsmålinger i deltagernes tidlige voksenalder (2020-2021). Dette gøres med henblik på at undersøge om forøgelsen af idrætstimer også har betydning på lang sigt. I undersøgelsen indgår detaljerede oplysninger om deltagernes helbred, motionsvaner, trivsel og sociale forhold målt ved bl.a. spørgeskemaer, fysisk test, fysiske undersøgelser, samt knogle-skanninger og blodprøver.

Undersøgelsen vil give unik ny viden om hvorvidt forøgelse af idrætstimer, som et samfundsmæssigt tiltag i barnealderen, kan have en gavnlig effekt på risiko for fedme, hjertekarsygdomme, sukkersyge og knoglesundhed blandt unge voksne. De forventede forskningsresultater har potentiale til at blive forankret i alle danske folkeskoler, samt som fokuspunkter i sundhedsprofessionelles kontakt med borgerne.

Flere i Fællesskabet

Hovedansøger: Mathias Lasgaard, Region Midtjylland

Bevilling: 3.000.000 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Forekomsten af ensomhed er høj i ungdomsårene og problemet er stigende. Adgang til fællesskaber er afgørende for unges trivsel og udvikling, og længe-revarende ensomhed er en risikofaktor for depression og andre helbredsproblemer. Forebyggelsespotentialer er derfor stort og der investeres hvert år mange ressourcer i initiativer, som har til formål at afhjælpe ensomhed hos unge. Lige fra mødesteder til mentorordninger og rådgivningstilbud. Desværre ved vi meget lidt om, hvad der virker, og hvad der ikke gør.

Det er det, projekt Flere i Fællesskabet handler om. Projektet åbner en unik mulighed for dels at skabe større, koordinerede indsatser mod ensomhed hos unge på tværs af målgrupper og sektorer. Dels at få kortlagt, om og hvordan de virker. Projektet er det første af sin art i Danmark og har som overordnet formål at mindske ensomhed og fremme mental sundhed og social deltagelse hos unge i Silkeborg Kommune.

Flere i Fællesskabet vil sætte fællesskab og ensomhed på dagsordenen i en fireårig periode. Planen er at skabe en 'drømmekommune', hvor de bedste indsatser fra ind- og udland samles og udfoldes – i samarbejde med foreninger, skoler, erhvervsliv, lokale medier, forskere og borgere. Indsatserne skal med andre ord flettes ind i hinanden, så eksempelvis de unge fra et mødested involverer sig i et lokalt plejehjem. Det er aldrig før forsøgt i Danmark.

Indsatsen omfatter blandt andet:

- Etablering og udbredelse af mange forskelligartede tilbud - mødesteder, rådgivningstilbud, mentorordninger, spisefællesskaber og samtalegrupper
- Involvering af unge, der har ensomhed inde på livet, så de er med til at drive projektet – bl.a. i et laboratorium, der udvikler nye indsatser
- Udpegning af en 'fællesskabsguide', der kan hjælpe unge, som har behov, ind i relevante fællesskaber
- Aktivering af mange nye frivillige
- Generationsmøder – omkring forskellige aktiviteter
- Gennemførelse af en kampagne, som skal gøre borgere opmærksomme på unge medborgere, der har brug for en håndsrækning til at blive en del af et fællesskab
- Identifikation og afprøvning af udenlandske indsatser
- Mobilisering af minimum 15 lokale partnere fra civilsamfund, kommune og erhvervsliv

- Systematisk følgeforskning – herunder evaluering af enkelte indsatser og projektets samlede effekt på ensomhedsproblemet hos unge

Partnerskab

Bag projektet står en omfattende partnerkreds, som dækker både civilsamfund, det offentlige og erhvervsliv: Silkeborg Kommune, Region Midtjylland (DEFACTUM), Ventilen, Frivilligcenter Silkeborg, InnovationSilkeborg, Silkeborg Højskole, Selvhjælp Silkeborg, Mary Fonden, Jysk børneforsorg/Fredeshjem, Come Together, Fonden Ensomme Gamles Værn og Ældre Sagen. Det er projektets styrke at det er lykkedes at samle aktører med betydelige faglige og organisatoriske kvaliteter om at løse et stort samfundsproblem - og at praksis og forskning sammen har fastlagt de primære virkemidler.

Flere i Fællesskabet kan få stor samfundsmæssig betydning. Projektet er ud tænkt som et modelprojekt og resultaterne skal danne vidensgrundlag for fremtidige indsatser i Danmark. Spredning af viden fra projektet er derfor en central del af partnerskabets vision. Projektet vil kunne pege på hvilke indsatser/interventioner, der kan afhjælpe ensomhed og fremme trivsel hos unge. Samtidig kan projektet medvirke til et skifte fra enkeltstående og fragmenterede indsatser, der ofte ikke er evalueret, til integration af virksomme indsatser og mobilisering af lokalsamfund.

Fakta om ensomhed

- Cirka 350.000 voksne danskere (16+ år) føler sig ensomme
- Cirka 120.000 unge mellem 16 og 29 år føler sig ensomme
- Der ses en øget risiko for depression, søvnbesvær, hjertesygdomme, forhøjet blodtryk og tidlig død hos personer, der føler sig ensomme

Forebyggelse og Sundhedsfremme med fokus på Borgere med Svær Psykisk Sygdom – Ud fra borgere med svær psykisk sygdoms perspektiv

Hovedansøger: Britta Ortiz Echeverria, Region Sjælland

Bevilling: 150.000 kr.

Kort projektbeskrivelse:

Formålet med forskningsprojektet er at fremme en sundere livsstil blandt borgere i kontakt med den kommunale socialpsykiatri på de psykisk syges præmisser. Borgere med svær psykisk sygdom lever i denne del af verden i gennemsnit 15-20 år kortere end baggrundsbefolkningen. Flere undersøgelser peger på, at overdødeligheden bl.a. skyldes en højere forekomst af f.eks. sukkersyge og hjertekarsygdomme, hvilket bl.a. skyldes usund levevis. Flere er dagligrygere og

flere har et overforbrug af alkohol samt usunde kost- og motionsvaner. Meget antipsykotisk medicin har desuden vægtøgning som bivirkning. Derfor anbefales flere undersøgelser, at der ved de professionelle kontakts med de psykisk syge bør sættes mere fokus på forebyggelse inden for KRAM-faktorerne.

Livsstilssygdomme hos psykisk syge er ofte mere fremskredne, når diagnosen stilles, end blandt borgere uden psykisk sygdom. Dette kan både skyldes borgernes egen adfærd og sundhedsvæsenets organisering.

Gennemsnitlig har borgere med psykisk sygdom en hyppigere kontakt til egen læge end baggrundsbefolkningen. Der er dog stor forskel på, hvor hyppigt borgere med psykisk sygdom er i kontakt med deres egen læge (9,52 procent var i 2016 i kontakt 0-1 gange, mens 18,83 procent var i kontakt med deres egen læge mere end 20 gange).

Borgere med svær psykisk sygdom har ofte kontakt med og benytter tilbud fra deres kommune inden for det socialpsykiatriske område. Siden 2017 har Region Sjælland haft et samarbejde med medarbejdere i socialpsykiatrien i 13 af de 17 kommuner om somatisk sygdom blandt borgere, der er i kontakt med socialpsykiatrien, og er nu ved at forberede udvikling af værktøjer og ledelsesmæssig forankring af de kommende indsatser.

I Sundhedsaftale 2019 – 2023 for Region Sjælland pointeres det, at der er brug for et særligt fokus på forebyggelse og behandling af somatisk sygdom blandt de, der også har en psykiatrisk sygdom. Sundhedsaftalen sætter retningen for det tværsektorielle arbejde. For yderligere at styrke det tværsektorielle samarbejde, har Region Sjælland i 2019 udarbejdet en strategi for det nær samarbejde. I denne er det bl.a. anført, at Region Sjælland vil styrke rådgivning og videndeling om sundhedsfremme og forebyggelse – både i den direkte kommunikation med borgerne og i samarbejde med kommuner og praksissektoren.

Borgere med svær psykisk sygdom er ofte udsat for stigmatisering og selvstigmatisering. Selvstigmatiseringen kan lede til lavt selvværd og manglende tro på, at ting kan lykkes. Det gælder alt fra muligheden for at få en uddannelse, et job eller til at tro på, at det f.eks. kan lykkes at holde op med at ryge.

Mange borgere med psykisk sygdom er klienter i det kommunale, socialpsykiatriske system. Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer har i en forskningsartikel påvist, at det sociale arbejdes formål ofte er at vurdere, påvirke og forandre individuelle handlemønstre, holdninger og færdigheder, og der er ofte ikke fokus på den enkelte klients livsbetingelser. Det betyder også, at den enkelte klient skal være indstillet på personlig forandring, der passer med det sociale arbejdes målsætninger – altså at klienten tilpasser sig institutionen og ikke omvendt.

Vi lever samtidig i et samfund, hvor der er en forventning om, at den enkelte lever sundt, så man så længe som muligt bevarer et godt fysisk helbred og derved ikke er en belastning for sundhedsvæsenet.

Borgere med svær psykisk sygdom, der er i kontakt med socialpsykiatrien, vil have oplevet indlæggelser på psykiatriske afdelinger, hvor de har oplevet ind-

skrænknings i deres personlige frihed, og nogle vil have oplevet tvangsindlæggelser eller tvangsbehandling. Som modpol til dette bestræber både behandlings- og socialpsykiatrien sig på at ændre behandlingsindsatsen, så den tager udgangspunkt i recoverytankegangen, hvilket vil sige, at det er borgeren selv, der definerer sin recovery, og det er derfor heller ikke fremmed for personalet i socialpsykiatrien at have fokus på klienternes perspektiv.

Forskningsprojektet er baseret på en hypotese om, at det gennem narrative fortællinger fra borgere med svær psykisk sygdom om deres oplevelser og drømme om et godt liv vil være muligt at gå i dialog med dem om, hvilken rolle sundhed og et sundere livsstil betyder for dem og med udgangspunkt i dette gennem en samskabelsesproces med personale i socialpsykiatrien og almen praksis at udvikle en ny forståelse, øget opmærksomhed og eventuelt udvikle nye redskaber til, hvordan personale i socialpsykiatrien og i almen praksis kan motivere og støtte borgere med svær psykisk sygdom i at leve et sundere liv uden, at det kommer til at føles som et overgreb.

Forskningsprojektet skal gennemføres via ansættelse af en postdocforsker, der vil blive en del af Det Nære Sundhedsvæsen, Team Tidlig Opsporing, hvor der også er andre forskere ansat. Projektet gennemføres i samarbejde med Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet, hvor forskeren vil kunne få sparring fra lektor Birgitte Ravn Olesen, ligesom vedkommende bliver medlem af forskningsgruppen Dialogisk Kommunikation